

GRIBAŠOS 4-OJI GYVENVIETĖ

Giedrė GRINEVIČIŪTĖ

2000 m. buvo tęsiami Gribašos 4-osios akmens ir žalvario amžių gyvenvietės tyrinėjimai, pradėti 1999 m. (žr. *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 26–28). Paminklas yra Varėnos r., Kaniavos sen., buvusio Dubos ežero Š pakrantėje, ant terasos, apie 500 m į R nuo Margių kaimo.

2000 m. buvo iširtos 5 perkasos šalia 1999 m. tirtu ploto – 100 m². Tyrinėjimų metu tikėtasi išsiaiškinti, kokiai kultūrai bei laikotarpiui priklauso praėjusį sezoną aptikta (galbūt ankstyvojo žalvario amžiaus) keramika. Darbus rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas pagal programą „Žmogaus ir gamtos santykiai nuo seniausių laikų iki Kristaus (X–I tūkst. pr. Kr.) Lietuvoje“.

Tyrinėtame plote po 10–28 cm storio miškožemiu atsidendę 10–40 cm storio kultūrinis sluoksnis – gelsvas smėlis. Po juo slūgsojo balšvas smėlis – įžemis. ŠR tiriamo ploto dalyje, kultūrinio sluoksnio apačioje, buvo aptikti du 40 cm ir 42 cm skersmens bei 30 cm ir 16 cm gylio židiniai, įsiterpę įžemyje. Viename jų (2) rasti 2 perdegę 16x10x5 cm ir 12x9x7 cm dydžio akmenys. Kitas židiny (1) buvo šiek tiek išsklaidytas jį peraugusios ir vėliau sudegusios šaknies.

Tyrinėjimų metu surinkta apie 12 000 titnago radinių. Tai įvairių laikotarpių stovyklaviečių palikimas nuo vėlyvojo paleolito iki vėlyvojo neolito – ankstyvojo žalvario amžiaus. Radiniai buvo paplitę miškožemyje (daugiausiai jo apačioje) ir kultūriniame sluoksnyje (tankiausiai – viršutinėje ir vidurinėje dalyse). Dauguma radinių greičiausiai priklauso vėlyvajam

mezolitui. Tai lancetai, tarp kurių pasitaike įstrižai retušuotu pagrindu ir įklotinių, trikampiai mikrolitai, ašmenėliai, mikrorėžtukai, keletas trapecijų, iš nuoskalų pagaminti kirveliai. Šeši iš nuoskalų pagaminti, plokščiai retušuoti trikampiai antgaliai ir jų ruošiniai, plokščiai retušuoti bei gludinti peiliai skirtini vėlyvajam neolitui – ankstyvajam žalvario amžiui. Pasitaike ir negausių kitų laikotarpių radinių: vėlyvajam paleolitui priklauso svidrinis, į rėžtuką perdarytas antgalis, keletas dvigalių skaldytinių, rėžtukų. Ankstyvajam mezolitui galima priskirti keletą iš netaisyklingų skelčių pagamintų ašmenėlių, retušu suformuotais smaigaliukais. Daugumą gremžtukų ir rėžtukų tiksliau datuoti sunku.

Gyvenvietėje rasta apie 1210 kelių tipų lipdytinės keramikos šukių. Aptikta dviejų puodų su augalinėmis priemaišomis liekanų. Vieno jų, puošto apvijiniu įspaudu, 64-ių smulkių fragmentų sankaupa aptikta tyrinėto ploto ŠR dalyje. Netoliese rastos kelios sutampančios kito indo šukės. Tai Narvos kultūrai būdingo CS formos puodo pakraščio dalis, puošta horizontaliomis ir įstrižomis pusmėnulio pavidalo įspaudėlių eilutėmis. Šiuos indus galima būtų priskirti ankstyvajam neolitui. Taip pat buvo aptikta smailiadugnio, terasinėmis juostelėmis gražinto puodo fragmentų su grūsto kvarcito priemaišomis molyje. Šį indą, taip pat mišriomis priemaišomis liesintų, duobučių įspaudais puoštų kelių puodų liekanas, galima priskirti viduriniojo neolito Nemuno kultūrai.

Didžioji dalis keramikos priklauso vėlyvajam neolitui. Aptikti trijų nedidelių

plonasienių puodelių fragmentai. Vieno jų, 9 cm skersmens taurelės, kaklelis vidinėje ir išorinėje pusėje dailintas virvučių išpaudų eilėmis. Dar 2 puodeliai buvo žinomi iš praėjusių metų tyrinėjimų. Kiti puodai didesni, labai profiliuotais S pavidalo kakleliais. Jų molio masė liesinta smėliu, smėliu ir šamotu. Dalis šukių smulkiai akytos – galbūt dėl molio savybių arba smulkių organinių priemaišų (dumblo?). Šie indai puošti duobučių, netaisyklingų trikampių, nagų išpaudų eilėmis, nedideliais rumbeliais su įkartomis, nagų ir kitais išpaudais. Panašios keramikos aptikta netoliese esančiose Karaviškių 6-ojoje, Lynupio, Margių 1-ojoje, taip pat Šventosios 1A, V. Baltarusijos, Š. Polesės gyvenvietėse. Be to, buvo rastos dvi 78 ir 344 keramikos šukių sankaupos, kurios priklausė 2 puodams. Jų molio masė liesinta vidutinio stambumo grūsto granito ir kvarcito trupiniais. Vieno indo kaklelis puošta virvelių išpaudais ir duobutėmis prie pakraštėlio, kito

viršutinė dalis – vien virvučių išpaudais. Pastarasis, su greičiausiai ties peteliais pripdytomis ašselėmis, galėjo būti amfora. Aptarta keramika priklausė Virvelinės keramikos kultūrai, tačiau tikriausiai nėra vienalaikė. Indai, kurių gamyboje naudotos smėlio, smėlio ir šamoto priemaišos, galėjo priklausyti ankstyvajai Virvelinės keramikos kultūrai, tuo tarpu puodai su grūsto granito, kvarcito trupiniais – jau kiek vėlesniam šios kultūros etapui.

GRIBAŠA 4 SETTLEMENT

The area of 100 m² was explored in Gribaša 4 settlement in 2000. About 12 000 flint artefacts and 1210 potsherds were uncovered. The finds belonged to the settlements of Late Mesolithic, Early, Middle Neolithic Nemunas culture and Late Neolithic Corded Ware culture. Scanty finds can be attributed to Late Paleolithic, Early Mesolithic and Early Bronze Age.

VARĖNĖS UPĖS 10-OJI SENOVĖS GYVENVIETĖ

Vygandas JUODAGALVIS

Varėnės upės 10-oji senovės gyvenvietė yra Varėnos r., 1,1–1,4 km į PR nuo Babriškių kaimo, kairiajame upės krante. 2000 m. rugpjūčio mėn. LII archeologinė ekspedicija tęsė 1999 m. pradėtus kasinėjimus (žr. *ATL 1998 ir 1999 metais*, V., 2000, p. 32–34). Tyrinėjimai buvo atliekami pagal Valstybinio mokslo ir studijų fondo remiamos programos „Žmogaus ir gamtos santykiai nuo seniausių laikų iki Kristaus (X–I tūkst. pr. Kr.) Lietuvoje“ planą.

Varėnės upės 10-oji gyvenvietė buvo išsidėsčiusi kairiajame upės krante, buvusios salos, iš vakarų ir pietų supamos upės, iš šiaurės ir rytų – buvusios upės vagos slėnio, vidurinėje dalyje. Aukščiausias kalvos taškas – H_{abs} 115,5 m, slėnio senosios vagos vietoje – 109,7 m, dabartinio slėnio – 109,5 m. Kalva apaugusi pušimis.

2000 m. ištirtas bendras 58,5 m² plotas, tame tarpe trys 1 m² dydžio šurfai į R, PR ir ŠV nuo pagrindinio ploto. Tiriamojo ploto konfigūraciją lėmė praėjusių me-